

Milan Kundera (* 1929): Žert (napsáno 1965, vydáno 1967)

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Kompozice;

3. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

4. Námět, témata, hlavní motivy;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

Někdy (spíš ze sportu než z opravdových obav) jsem se proti nařčení z individualismu bránil a chtěl jsem, aby mi kolegové doložili, proč jsem individualista. Neměli pro to dokladů zvláště konkrétních; říkali: „Protože se tak chováš.“ „„Jak se chováš?“ ptal jsem se. „Pořád se tak divně usmíváš.“ „No a? Raduji se!“ „Ne, ty se usmíváš, jako by sis něco pro sebe myslel.“ (...)

Ale kdo jsem tedy tehdy opravdu byl? Chci na tu otázku odpovědět zcela poctivě: Byl jsem ten, kdo má několik tváří.

A tváří přibývalo. Asi měsíc před prázdninami jsem se začal sblížovat s Markétou (chodila do prvního, já do druhého ročníku) a snažil jsem se jí imponovat podobně hloupým způsobem, jakým se o to snaží dvacetiletí mužové všech časů...

Ale kdo jsem tedy byl doopravdy? Musím to znovu opakovat: Byl jsem ten, kdo má několik tváří.

Byl jsem vážný, nadšený a přesvědčený na schůzích; šťouravý a popichovačný mezi nejbližšími kamarády; byl jsem cynický a křečovitě duchaplný s Markétou; a když jsem byl sám (a myslel na Markétu), býval jsem bezradný a školácky rozechvěný.

Byla snad ta poslední tvář ta pravá?

Ne. Všechny ty tváře byly pravé: Neměl jsem jako pokrytci tvář pravou a tváře falešné. Měl jsem několik tváří proto, že jsem byl mlád a nevěděl jsem sám, kdo jsem a kdo chci být. (...)

Když se to tak vezme, souhlasil jsem vlastně se vším, co Markéta tvrdila, i v brzkou revoluci v západní Evropě jsem věřil; jen s jedním jsem nesouhlasil: aby byla spokojená a šťastná, když se mi po ní stýskalo. A tak jsem koupil pohlednici a (abych ji ranil, šokoval a zmátl) napsal jsem: Optimismus je opium lidstva! Zdravý duch páchne blbostí. Ať žije Trockij! Ludvík.

Šel jsem na sekretariát s příjemnou zvědavostí. (...) Vzadu v poslední místnosti na sekretariátě mne čekali tři členové stranického vysokoškolského výboru. Řekli, abych se posadil. Posadil jsem se a pochopil jsem, že se děje něco neblahého. Všichni tři soudruzi, které jsem dobře znal a byl jsem zvyklý se s nimi vesele bavívat, tvářili se nepřístupně; tykali mi sice (jak je pravidlem mezi soudruhy), ale nebylo to najednou *přátelské* tykání, nýbrž tykání úřední a *hrozivé*. (Přiznám se, že od té doby mám k tykání averzi; má být původně výrazem důvěrné blízkosti, ale jsou-li si tykající lidé vzájemně cizí, nabude okamžitě opačného významu, je výrazem hrubosti, takže svět, v němž si lidé tykají všeobecně, není světem obecného přátelství, nýbrž světem obecné neúcty.)

Seděl jsem tedy před třemi tykajícími vysokoškolačky, kteří mi položili první otázku: zda prý znám Markétu. Řekl jsem, že ji znám. Ptali se mne, jestli jsem si s ní dopisoval. Řekl jsem, že ano. Ptali se mne, jestli si nepamatuju, co jsem jí psal. Řekl jsem, že si nepamatuju, avšak pohlednice s provokačním textem mi v té chvíli vytanula před očima a já jsem začal tušit, oč jde. Nemůžeš si vzpomenout? ptali se mne. Ne, říkal jsem. A co ti psala Markéta? Pokrčil jsem rameny, abych vzbudil dojem, že mi psala o intimních věcech, o nichž tu nemohu hovořit. Nepsala ti něco o školení? ptali se. Ano, psala, řekl jsem. Co ti o tom psala? Že se jí tam líbí, odpověděl jsem. A co dál? Že jsou dobré referáty a dobrý kolektiv, odpovídal jsem. Psala ti, že vládne na školení zdravý duch? Ano, řekl jsem, snad něco takového psala. Psala ti, že poznává, co je to síla optimismu? ptali se dál. Ano, řekl jsem. A co ty si myslíš o optimismu, zeptali se. O optimismu? Co bych si o něm

měl myslet? ptal jsem se. (...) Tak ty tedy nejsi pro to, aby se u nás vybuřoval socialismus, řekl třetí. Jak to? bránil jsem se. Protože optimismus je pro tebe opium lidstva, útočili. Jak to, opium lidstva? bránil jsem se stále. Nevykručuj se, napsals to. Marx nazval opiem lidstva náboženství, ale pro tebe je opiem náš optimismus! Napsals to Markétě. Byl bych zvědav, co by na to řekli naši dělníci a úderníci, kteří překračují plány, kdyby se dověděli, že jejich optimismus je opium, navázal hned jiný. A třetí dodal: Pro trockistu je budovatelský optimismus vždycky jen opiem. A ty jsi trockista. Proboha, jak jste na to přišli? bránil jsem se. (...) Můžeme ti to připomenout, řekli a četli mi mou pohlednici: Optimismus je opium lidstva. Zdravý duch páchne blbostí! Ať žije Trockij! Ludvík. Věty zněly v malé místnosti politického sekretariátu tak strašně, že jsem se jich v té chvíli bál a cítil jsem, že mají ničivou sílu, již neodolám. Soudruzi, to měla být legrace, řekl jsem a cítil, že mi nikdo nemůže uvěřit. Je vám to k smíchu? zeptal se jeden ze soudruhů dvou dalších. Oba zavrtěli hlavou. To byste museli znát Markétu! řekl jsem. My ji známe, odpověděli mi. Tak vidíte, řekl jsem, Markéta bere všechno vážně, my jsme si z ní vždycky dělali trochu legraci a snažili jsme se ji šokovat. To je zajímavé, řekl jeden ze soudruhů, nezdálo se nám podle dalších tvých dopisů, že bys Markétu nebral vážně. Copak vy jste četli všechny mé dopisy Markétě? Tak tedy, protože Markéta bere všechno vážně, ujal se slova jiný, ty si z ní děláš legraci. Ale řekni nám, co je to, co bere vážně? To je třeba strana, optimismus, kázeň, že? A tohle všechno, co ona bere vážně, je tobě k smíchu. Soudruzi, pochopte, říkal jsem, vždyť já si ani nepamatuju, jak jsem to psal, psal jsem to narychlo, takových pár vět, z legrace, ani jsem na to nemyslel, co píšu, kdybych tím myslel něco zlého, přece to nepošlu na stranické školení. To je snad jedno, jak jsi to psal. Ať jsi to psal rychle nebo pomalu, na koleně nebo na stole, mohl jsi napsat jen to, co je v tobě. Nic jiného jsi napsat nemohl. (...) Řekli, že jsem napsal své věty na otevřenou pohlednici, že je mohl kdokoli číst, že ta slova měla *objektivní* dosah a že k nim nebyla připsána žádná vysvětlivka o mé náladě. Pak se mne zeptali, co všechno jsem z Trockého četl. Řekl jsem, že nic. Zeptali se mne, kdo mi ty knihy půjčoval. Řekl jsem, že nikdo. Zeptali se mne, s jakými trockisty jsem se scházel. Řekl jsem, že s žádnými. Řekli mi, že mne zbavují s okamžitou platností funkce na Svazu studentstva a požádali mne, abych jim odevzdal klíče od místnosti. Měl jsem je v kapse a dal jsem jim je. Potom řekli, že stranicky můj případ vyřeší má základní organizace na přírodovědecké fakultě. Vstali a dívali se mimo mne. Řekl jsem „čest práci“ a šel jsem pryč.